

UTJECAJ DIDAKTIČKI RAZRAĐENIH STANDARDARDA ZA HRVATSKU POVIJEST DO 16. ST. NA STAVOVE I USPJEH UČENIKA

IVO RENDIĆ MIOČEVIĆ
Filozofski fakultet u Zadru
Faculty of Philosophy in Zadar

UDK/UDC: 371.3::93
Izvorni znanstveni članak
Original scientific paper

Primljeno: 2000-04-05
Received

Autor objašnjava historiografski i didaktički smisao standarda za učenje hrvatske povijesti do 16. st. u drugom razredu gimnazije. U didaktičkom eksperimentu dokazao je da realizacija standarda u programirano-problemskoj nastavi utječe na formiranje drukčijih stavova učenika prema predmetu, nastavniku, procjeni vlastite uspješnosti, korisnosti predmeta i kvalitete nastave u odnosu na tradicijsku nastavu. Osim izmjene stavova učenici eksperimentalne skupine u kraćem su vremenu postigli daleko veću razinu znanja od učenika kontrolne skupine.

Eksperiment je upozorio na potrebu bitnih izmjena u nastavi povijesti u Hrvatskoj.

I. Neriješeni zadatci nastave povijesti i potreba strukturiranja standarda za učenje hrvatske povijesti

Tijekom zadnjih godina u demokratskoj Hrvatskoj nisu ostvarena tri osnovna inovacijska zadatka u nastavi povijesti. Kao prvo, nije interdisciplinarno postavljen cilj nastave povijesti. Taj bi cilj trebao biti "urastanje individua u povijesni svijet zajednice pri čemu se pojedinac samooblikuje u osobu, a zajednica samoproduci kao samosvojni kulturno-povijesni identitet"¹ ili, kako je odavno razmišljao S. Matičević, hrvatski odgoj valja utemeljiti u hrvatskoj kulturi i njezinim općeljudskim vrijednostima.² Nastava povijesti trebala bi biti temelj

¹ K. ZAKARJA, 1990.

² S. MATIČEVIĆ, 1936.

samospoznaje i odgovornosti,³ a u njoj bi valjalo razvijati kritično mišljenje učenika. Osim toga u nastavi povijesti valja stvarati temelje moderne demokracije.

Drugi zadatak koji nije ostvaren, jest nedostatak didaktičkih inovacija u nastavi povijesti⁴ u odnosu na prethodni komunistički sustav. U programima, pa tako i u udžbenicima koji ih slijede, gotovo i nema poticanja kritičnog mišljenja učenika, a razvoj metodoloških vještina⁵ u potpunosti je zanemaren. Zbog ograničenog broja stranica udžbenika nema povijesnih izvora niti kontroverzi, na čemu se temelji suvremeno učenje povijesti. Stoga se učenje povijesti svodi na "štrebanje" činjenica bez razvijanja apstrakcija. Takvim metodičkim srozavanjem nastave povijesti u Hrvatskoj sprečava se racionalizacija nastavnog procesa i podejnuje se intelektualna sposobnost hrvatske mladeži. Treći neostvareni zadatak je razrada suvremenih nastavnih programa. Današnji programi povijesti za osnovnu školu i srednje škole usmjereni su primarno prema političkoj povijesti i proučavanju elita te nisu strukturirani na temelju suvremene znanosti o povijesti pa stoga nema suvremenih historiografskih tema prema kojima se usmjerila i hrvatska historiografija. Između ostalog izostala je i tako važna tematika kao što je "povijest sela". Činjenica je da u nastavnim programima, pa prema tome i u udžbenicima, učenik ne može doznati mnogo o povijesti samoga hrvatskog naroda, kojoj je upravo selo značajno obilježje. Elita ima prednost pred našim predcima, marljivim težacima i ribarima.

Učitelji i profesori povijesti nisu pripremljeni za promjene koje su nastale u njihovu predmetu, te se vrlo teško snalaze, a među njima je zavladao i strah zbog mogućnosti da budu optuženi za krivu interpretaciju materije propisane programom. Za njih danas u Hrvatskoj nema stručnog časopisa niti postoji njihova stručna udruga koja bi trebala utjecati na kreiranje nastavnih programa.

Nezadovoljavajuća didaktička rješenja te nedostatak historiografskih inovacija i bitnog restrukturiranja nastavnog gradiva onemogućuju podizanje kvalitete nastave povijesti u demokratskoj Hrvatskoj. Stoga je potrebno definirati standarde za učenje hrvatske povijesti kojima bi se okvirno odredilo što učenici trebaju naučiti i shvatiti, te valja definirati njihova postignuća. Takvi standardi već su razrađeni u nekim zemljama⁶ pa imamo dobre uzore koji nam mogu pomoći u stvaranju naših standarda. U ovom ću radu prikazati eksperimentalno ispitivanje učinkovitosti standarda za hrvatsku povijest do 16. st. sa željom da ovaj pionirski napor potakne nastavnike na traženje novih rješenja u nastavnom procesu. Standardi su u prvom redu strukturirani za učenike drugog razreda gimnazije, ali se vrlo lako mogu prilagoditi zahtjevima stručnih i osnovnih škola. Nastali su na temelju didaktičkih eksperimenata koji su realizirani zadnjih godina, i najnovije historiografije.⁷ Njihova realizacija pokazala je u praksi dobre rezultate u smislu racionalizacije vremena i postizanja boljih rezultata od onih koji se postižu u tradicionalnoj nastavi. Oni utječu i na pozitivnu izmjenu stavova učenika prema nastavi povijesti. Gradivo se, zbog uvođenja programirano-problemskog učenja i

³ E. HUFNAGEL, 1991; I. RENDIĆ MIOČEVIĆ, 1995.

⁴ I. RENDIĆ MIOČEVIĆ, 1989, *passim*.

⁵ Isto, 15-16.

⁶ Vidjeti američke standarde za svjetsku povijest u I. RENDIĆ MIOČEVIĆ, 1996.

⁷ Pregled literature vidjeti u I. RENDIĆ MIOČEVIĆ, 2000.

naglašene aktivnosti učenika, može svladati kroz približno 13 školskih sati, što je određeno u kliničkim ispitivanjima i u nastavnoj situaciji. To je, dakako, nemoguće postići u predavačkoj nastavi.

Na ovom mjestu zahvaljujem prof. povijesti R. Duševiću, koji mi je kao praktičar pomogao u eksperimentu i koji mi je dao dragocjene savjete Zahvalan sam i psihologu dr. P. Bezinoviću, koji mi je pomogao u statističkoj obradi podataka i interpretaciji rezultata.

II. Standardi za hrvatsku povijest do 16. st.⁸

Ovdje ću zbog ograničenog prostora prikazati samo skraćenu verziju razrađenih standarda. Ta će verzija poslužiti za bolje shvaćanje eksperimenta.

RAZDOBLJE I. *Hrvati i svijet do 1102.*

Definiranje znanja učenika

STANDARD 1. Metodološke osnove za shvaćanje rane hrvatske povijesti

STANDARD 2. Etnogeneza Hrvata u Iliriku

STANDARD 3. Društveni i kulturni razvoj Hrvatske do 1102.

3A. Značajke srednjovjekovne hrvatske države i njezina organizacija

3B. Hrvatsko društvo poslije doseljavanja

3C. Kulturna dostignuća u doba stare hrvatske države

STANDARD 1. Metodološke osnove za shvaćanje rane hrvatske povijesti

Što učenici trebaju razumjeti: Kako je moguće interdisciplinarno shvatiti hrvatsku povijest

Za što učenici trebaju biti osposobljeni: Trebaju pokazati dobru razinu razvoja metodoloških vještina na sljedeći način:

Shvatiti kako povijest može biti učiteljica života:

- Zašto valja učiti povijest
 - Kako povijest može biti uputa za nova društvena pravila ponašanja?
 - Protumačiti tezu da se historija civilizacije sastoji od sadizma i destruktivnosti,
- itd.

Primjeri učeničkih postignuća:

→ Objasniti zašto je potreban povratak starom načelu: "*Spoznaj samog sebe.*" Kako se može ostvariti to načelo? Zašto je značajno razvijanje odgovornosti prema sebi, svijetu, bližnjima i potomstvu? Zašto je za mlade potrebna višeslojna analiza?

⁸ Standardi su publicirani u I. RENDIĆ MIOČEVIĆ, 1999.

Što učenici trebaju razumjeti: Koji su činioци utjecali na društveni razvitak hrvatskih zemalja do 16. st.

Za što učenici trebaju biti osposobljeni: Trebaju shvatiti smjer razvoja i uočiti činioce zastoja na sljedeći način:

Analizirati opći smjer društvenog razvoja hrvatskih zemalja od 12. do 16. st.,
itd.

Primjeri učeničkih postignuća:

→ Grafički prikazati smjer razvoja hrvatskog društva i prijelaz u zastoj ili nazadovanje pod utjecajem Venecije i turskih osvajanja,
itd.

STANDARD 3. Hrvatsko društvo i kultura od 12. st. do turskih provala

Što učenici trebaju razumjeti: Sastav društva u Hrvatskoj, religiozni život i psihičko ponašanje te kulturna dostignuća s posebnom analizom stvaralaštva u doba osmanske navale. Novi pogledi na hrvatsko srednjovjekovlje

Za što učenici trebaju biti osposobljeni:

3A. Trebaju shvatiti sastav hrvatskog društva i uživjeti se u svijet predaka. Trebaju shvatiti duhovnost i mentalitet ljudi na sljedeći način:

Proučiti sastav društva u Hrvatskoj. Analizirati i protumačiti nasilje od vremena Arpadovića do dolaska Osmanlija. Ocijeniti položaj žena u srednjovjekovnoj Hrvatskoj. Analizirati život naših ljudi na galijama itd.

Primjeri učeničkih postignuća:

→ Objasniti zametke feudalnog društva u doba hrvatskih vladara i položaj slobodnih seljaka i kolona. Protumačiti razvoj feudalnih odnosa u Slavoniji. Analizirati i objasniti odlomke iz urbara pavlinskog samostana u Strezi iz 1477. god. te podatke o životu splitskih težaka,
itd.

Za što učenici trebaju biti osposobljeni:

3B. Trebaju shvatiti kulturno stvaralaštvo u ugroženoj i osamljenoj Hrvatskoj. Učenici trebaju pokazati dobro razumijevanje hrvatskog srednjovjekovlja i definirati zaključke o njemu. Ti će se zadaci ostvariti na sljedeći način:

Objasniti intelektualni i umjetnički otpor "raščinjene Hrvatske". Analizirati književno stvaralaštvo. Proučiti rano tiskarstvo u Hrvatskoj. Analizirati likovnu umjetnost romanike, gotike i renesanse.

Vrednovati hrvatsko srednjovjekovlje.

Primjeri učeničkih postignuća:

→ Objasniti književno stvaralaštvo u kontekstu "rasapa" Hrvatske. Na temelju odabranih odlomaka analizirati tematiku hrvatskih latinista (Ivan Česmički, Juraj Šižgorić, Toma Niger, Marko Marulić, J. Divnić, Šimun Kožičić Benja, Ilija Crijević i dr.) i činioce koji su na nju utjecali. Objasniti negativan stav hrvatskih latinista prema ratu (Česmički, *Za mir*) i održavanje tog stava u hrvatskoj književnosti do danas. Objasniti značenje Marulićeve *Judite* za hrvatsku književnost. Analizirati odlomke iz *Molitve suprotiva Turkom* i uživjeti se u povijesnu situaciju suosjećajući sa stradalnicima. Objasniti kakvu nam poruku o hrvatskom narodu ostavljaju kasniji pisci (Juraj Baraković, Petar Hektorović, Hanibal Lucić, Šiško Menčetić, Džore Držić, Marin Držić, Ivan Gundulić i dr.). Objasniti onodobni naziv hrvatskog jezika (ilirski, slavenski, hrvatski). Objasniti značenje povezanosti hrvatskih latinista dalmatinskih gradova. Za koje se moralne i etičke vrijednosti zalažu hrvatski latinisti. Protumačiti značenje hrvatske tropismenosti i višejezičnosti u komunikaciji unutar i izvan hrvatskog prostora. Navesti prva tiskana djela u Hrvata.

→ Navesti i protumačiti glavna obilježja romanike. Analizirati Radovanov portal i upozoriti na značenje umjetnika kao preteče europske renesanse. Objasniti veću proširenost romanike u odnosu na predromaniku. Objasniti kako su romanika i gotika, bez obzira na to što su se kasnije pojavile na hrvatskom prostoru, uključile hrvatski narodni prostor u zapadni kulturni krug. Objasniti prodiranje renesansnih utjecaja i prožimanje stilova (crkva sv. Marka u Zagrebu, Divona u Dubrovniku, šibenska katedrala). Objasniti značajke romaničkog slikarstva u Dalmaciji. Analizirati stvaralaštvo gotičkog slikara Blaža Jurjeva. Analizirati djela dubrovačkih renesansnih slikara (Nikola Božidarević i Mihajlo Hamzić). Objasniti duhovnu otpornost hrvatskog društva u doba osmanskih navala.

Predloženi standardi, u koje valja uključiti osnovne obavijesti o najvažnijim ličnostima iz hrvatske povijesti, trebaju potaknuti učitelje i profesore povijesti da traže nova rješenja u nastavi na vlastito zadovoljstvo i na zadovoljstvo učenika kojima se omogućuje da postanu istinski subjekti u nastavi, a ne da i dalje budu podložnici vlasnika znanja - nastavnika i udžbenika. Ovdje su standardi samo skicirani radi osnovnih informacija, a u eksperimentu koji ćemo opisati realizirani su u kombinaciji programirane i problemske nastave, pri čemu nije zanemarena predavačka nastava i diskusija.

III. Rezultati didaktičkog eksperimenta: stavovi, uspjeh, korelacija

Tijekom eksperimenta, na temelju proučavanja najnovije literature i kliničkih ispitivanja u malim grupama učenika nastao je programirano-problemski priručnik *Poruke predaka*, koji je 1999. objavila izdavačka kuća *Profil*. Taj je priručnik bio osnova didaktičkog eksperimenta.

Da bi se ocijenila učinkovitost nastave utemeljene u razrađenim standardima za hrvatsku povijest i problemsko-programiranoj nastavi, u školskoj godini 1998./99. proveden je didaktički eksperiment u drugim razredima gimnazije. Eksperiment je započeo krajem prvog polugodišta, a završen je sredinom drugog polugodišta. Eksperiment je trajao 13 školskih sati u eksperimentalnoj skupini, a

22 sata u kontrolnoj. Trajanje eksperimenta bilo je duže jer se u međuvremenu uključivalo gradivo predviđeno planom i programom koje je bilo izvan eksperimenta. Osnovni smjer istraživanja bilo je uspoređivanje novog oblika nastave s tradicijskim. Model eksperimenta bio je jednofaktorski eksperiment s odjeljenjima kao skupinama za uspoređivanje, a eksperimentalni faktor bio je način usvajanja gradiva (dva modaliteta). Praćenje dvaju modaliteta zahtijevalo je da se formiraju dvije skupine - eksperimentalna i kontrolna. U eksperimentalnu skupinu uključena su dva odjeljenja II. razreda Prve hrvatske sušačke gimnazije u Rijeci (58 učenika kojima je povijest predavao isti profesor). U kontrolnu skupinu uključeno je 59 učenika iz jednog odjeljenja iz gimnazije u Puli i jednog odjeljenja Prve hrvatske sušačke gimnazije kojemu je profesor bio isti kao i u eksperimentalnoj skupini. Grupe su ujednačene prema ocjenama iz povijesti i općem uspjehu u 8. razredu osnovne škole i u 1. razredu gimnazije. Iz Tablice 1. vidljivo je da su grupe dosta dobro ujednačene. Samo je uočena razlika u ocjenama iz povijesti u 8. razredu u korist kontrolne grupe na razini 0,05 ($t = -2,99$).

Tablica 1.

Ocjene iz povijesti i opći uspjeh u 8. r. OŠ i 1. r. gimn.

	Grupa	N	x	SD	t
Pov. u 8. r.	Eksp.	49	4,78	0,42	-2,99*
	Kontr.	55	4,96	0,19	
Uspjeh u 8. r.	Eksp.	49	4,80	0,41	-0,26
	Kontr.	55	4,82	0,47	
Pov. u 1. r. gimn.	Eksp.	49	3,76	1,32	-1,76
	Kontr.	55	4,11	0,66	
Uspjeh u 1. r. gimn.	Eksp.	49	3,49	1,43	-1,66
	Kontr.	55	3,87	0,88	

* Statistički značajna razlika na razini 0,05

U ovom didaktičkom eksperimentu od najvećeg je interesa bio zanemaren problem stavova učenika prema nastavi povijesti koja je u dubokoj krizi, između ostalog, i zbog njihova nepovoljnog položaja u njoj ("štreberska" povijest!). Stoga smo istom anketom (bipolarna skala - Prilog br. 1) ispitali stavove učenika obiju skupina prije završetka eksperimenta i nakon toga. Faktorskom analizom određeno je pet dijelova ankete koji ispituju razna područja nastave:

1. Stav prema predmetu
2. Stav prema nastavniku
3. Procjena vlastite uspješnosti
4. Procjena korisnosti predmeta
5. Procjena kvalitete nastave.

Na Tablici 2. naveden je za svaki od pet dijelova u inicijalnom i finalnom stanju broj učenika (zbog bolesti i drugih razloga anketu nisu pisali svi učenici ili nisu odgovarali na sva pitanja), aritmetička sredina, standardna devijacija i t-pokazatelj.

Tablica 2.

Podaci iz ankete u inicijalnom i finalnom stanju

Stanje	Dijelovi anketa	Skupina	N	x	SD	t
I N I C I J A L N O	Stav prema predmetu	E	56	27,09	8,001	-2,06*
		K	53	29,96	6,43	
	Stav prema nastavniku	E	57	15,38	2,62	-0,88
		K	56	15,91	3,63	
	Procjena vlastite uspješnosti	E	58	8,6	1,94	-3,6*
		K	59	9,71	1,34	
Procjena korisnosti predmeta	E	57	16,49	3,25	-0,78	
	K	56	16,94	2,81		
Procjena kvalitete nastave	E	55	33,47	6,0	0,01	
	K	54	33,46	6,96		
F I N A L N O	Stav prema predmetu	E	49	29,06	3,04	3,03**
		K	55	27,47	2,29	
	Stav prema nastavniku	E	49	14,43	2,55	3,06**
		K	55	12,87	3,22	
	Procjena vlastite uspješnosti	E	49	9,27	2,21	-1,46
		K	55	9,78	1,34	
Procjena korisnosti predmeta	E	49	11,76	3,08	-0,84	
	K	55	12,2	2,56		
Procjena kvalitete nastave	E	49	30,14	3,87	3,82**	
	K	55	27,27	3,77		

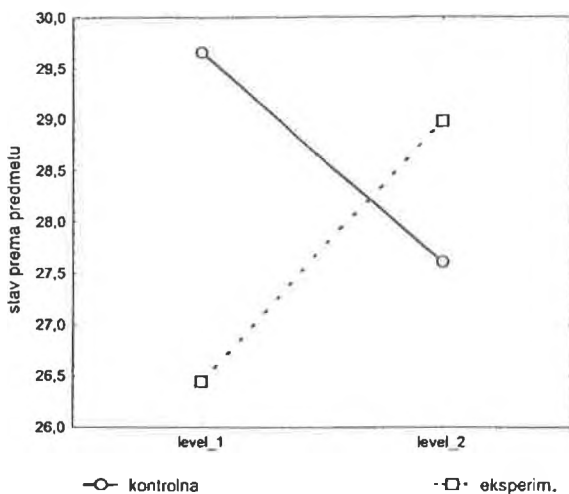
** Značajnost razlike na razini 0,01

* Značajnost razlike na razini 0,05

Iz te je tablice vidljivo da su u inicijalnom stanju učenici eksperimentalne skupine imali niže rezultate u stavu prema predmetu i procjeni vlastite uspješnosti. U ostale tri varijable nisu otkrivene statistički značajne razlike. Ako se pogledaju podatci iz Tablice 1. i 2., vidimo da su se od devet pokazatelja u inicijalnom stanju grupe razlikovale samo u tri (ocjena iz povijesti u 8. r., stav prema predmetu i procjena vlastite uspješnosti). Smatramo da je za ovakav didaktički eksperiment koji ispituje manje grupe, pri čemu je kontrola eksperimentalnog faktora bolja, ujednačenost dobra, a sofisticirana statistička obrada uklonit će opasnosti od parazitaran faktora.

Nismo analizirali zašto je u inicijalnom stanju stav prema predmetu i nastavniku bio na nižoj razini u eksperimentalnoj skupini jer bi to zahtijevalo posebno istraživanje. Moglo bi se pretpostaviti da je na to utjecao odnos nastavnika povijesti prema učenicima, ali takvo jednostrano tumačenje ne treba biti istinito jer u nastavi postoje pozitivne i negativne interakcije svih predmeta. Stoga se zadovoljimo samo konstatacijom o razlikama u ove dvije varijable, uz obvezu da ih statistički vrlo pomno razmotrimo.

Da bi se bolje objasnili rezultati bipolarne skale, prikazat ćemo ih na pet grafikona i priložit ćemo im dvosmjernu analizu varijance i pokazatelje značajnosti statističke razlike u pojedinim kombinacijama.



Grafikon 1.

Stav prema predmetu

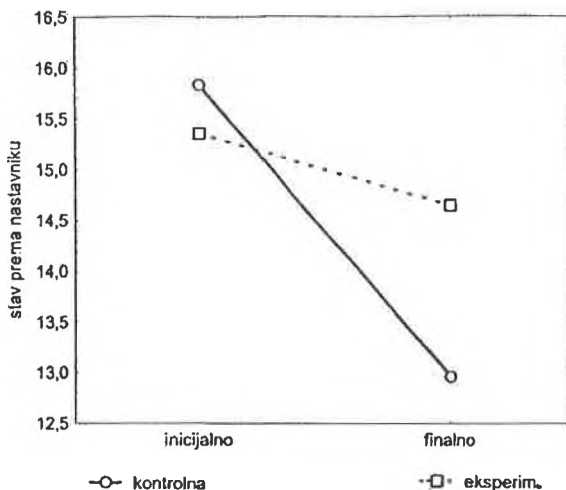
Dvosmjerna analiza MANOVA

Efekt	Efekt	F	p
1 - Eksp.-kontr.	40,60	1,27	0,26
2 - vrijeme primjene	2,89	0,11	0,74
1 - 2 - interakcija	250,81	9,23*	0,003*

Pokazatelj p prema aritmetičkim sredinama iz Tablice 2. (*post hoc* test)

Eksp.-kontr. termin	(1)	(2)	(3)	(4)
kontr. 1 (1)				
kontr. 2 (2)	0,14			
eksp. 1 (3)	0,02*	0,28		
eksp. 2 (4)	0,53	0,20	0,05*	

* Statistički značajan p.



Grafikon 2.

Stav prema nastavniku

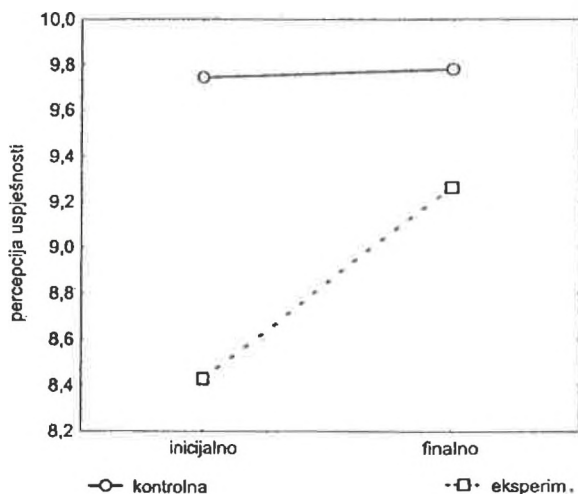
Dvosmjerna analiza MANOVA

Efekt	Efekt	F	p
1 - Eksp.-kontr.	18,31	1,46	0,23
2 - vrijeme primjene	159,39*	24,72*	0,000*
1 - 2 - interakcija	58,07	9,00*	0,003*

Pokazatelj p prema aritmetičkim sredinama iz Tablice 2 (*post hoc* test)

Eksp.-kontr. termin	(1)	(2)	(3)	(4)
kontr. 1 (1)				
kontr. 2 (2)	0,0001			
eksp. 1 (3)	0,35	0,0001*		
eksp. 2 (4)	0,06	0,0001*	0,17	

* Statistički značajan p.



Grafikon 3.

Procjena vlastite uspješnosti

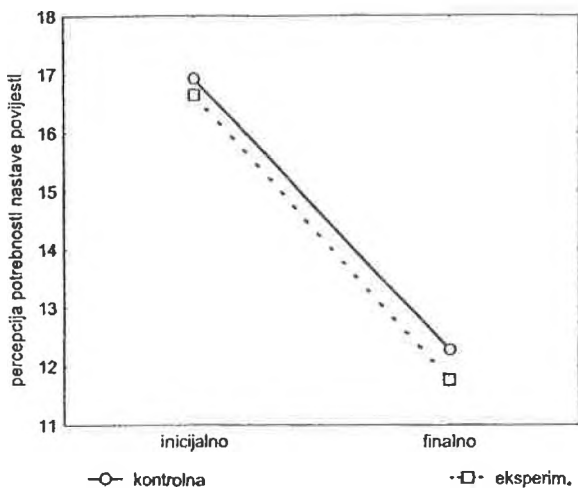
Dvosmjerna analiza MANOVA

Efekt	Efekt	F	p
1 - Eksp.-kontr.	43,55	9,51*	0,03*
2 - vrijeme primjene	9,88*	6,7*	0,01*
1 - 2 - interakcija	8,3*	5,63*	0,02*

Pokazatelj p prema aritmetičkim sredinama iz Tablice 2 (*post hoc* test)

Eksp.-kontr. termin	(1)	(2)	(3)	(4)
kontr. 1 (1)				
kontr. 2 (2)	0,88			
eksp. 1 (3)	0,0001*	0,0001*		
eksp. 2 (4)	0,047*	0,082	0,0008*	

* Statistički značajan p.



Grafikon 4.

Procjena korisnosti predmeta

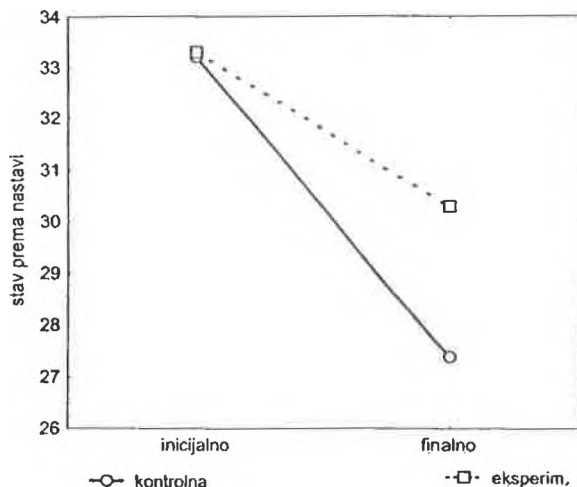
Dvosmjerna analiza MANOVA

Efekt	Efekt	F	p
1 - Eksp.-kontr.	7,89	1,61	0,21
2 - vrijeme primjene	1128,6*	90,76*	0,00*
1 - 2 - interakcija	0,72	0,06*	0,81

Pokazatelj p prema aritmetičkim sredinama iz Tablice 2 (*post hoc* test)

Eksp.-kontr. termin	(1)	(2)	(3)	(4)
kontr. 1 (1)				
kontr. 2 (2)	0,0001*			
eksp. 1 (3)	0,07	0,0001*		
eksp. 2 (4)	0,0001*	0,47	0,0001*	

* Statistički značajan p.



Grafikon 5.

Procjena kvalitete nastave

Dvosmjerna analiza MANOVA

Efekt	Efekt	F	p
1 - Eksp.-kontr.	110,17	3,74	0,56
2 - vrijeme primjene	942,33*	34,74*	0,00*
1 - 2 - interakcija	96,33*	3,55	0,06

Pokazatelj p prema aritmetičkim sredinama iz Tablice 2 (*post hoc* test)

Eksp.-kontr. termin	(1)	(2)	(3)	(4)
kontr. 1 (1)				
kontr. 2 (2)	0,0001*			
eksp. 1 (3)	0,93	0,0001*		
eksp. 2 (4)	0,0001*	0,0001*	0,02*	

* Statistički značajan p.

Analizirajmo grafikone! Iz Grafikona 1. (izjašnjavanje učenika o stavu prema predmetu) vidimo da dvosmjerna analiza varijance MANOVA upućuje na nepostojanje statističke značajnosti eksperimentalnog efekta ($F = 1,27$, $p = 0,26$) i efekta vremena ispitivanja (inicijalno i finalno stanje). Analiza ipak upućuje na statističku značajnost interakcijskog efekta ($F = 9,23$, $p = 0,00$).

Vidljivo je da postoji statistički značajna razlika između eksperimentalne i kontrolne grupe u inicijalnom ispitivanju ($1,3$, $p = 0,02$), što nam govori da su učenici eksperimentalne grupe imali negativniji stav prema nastavi povijesti od

onih u kontrolnoj skupini. Negativni pomak eksperimentalne grupe u finalnom ispitivanju u odnosu na inicijalno stanje (1,2) nije statistički značajan, ali je značajan napredak eksperimentalne grupe u odnosu na inicijalno stanje (3,4, $p = 0,05$).

Što se tiče procjene nastavnika (Grafikon 2.), vidimo da dvosmjerna analiza varijance MANOVA upućuje na nepostojanje statističke značajnosti eksperimentalnog efekta ($F = 1,46$, $p = 0,23$). Analiza upućuje na statističku značajnost efekta vremena ($F = 24,72$, $p = 0,000$) i interakcijskog efekta ($F = 9,00$, $p = 0,003^*$).

U inicijalnom stanju nema razlike u stavu prema nastavniku između eksperimentalne i kontrolne grupe (1,3). U finalnom ispitivanju ustanovljeno je da je u kontrolnoj grupi pogoršan stav prema nastavniku (1,2, $p = 0,0001$). U eksperimentalnoj skupini nije se dogodila statistički značajna promjena (3,4), ali je u odnosu na eksperimentalnu skupinu u finalnom stanju pogoršan stav prema nastavniku u kontrolnoj skupini (2,4, $p = 0,0001$). Osim toga u finalnom ispitivanju pogoršana je i procjena nastavnika u kontrolnoj skupini u odnosu na inicijalno stanje u eksperimentalnoj skupini (2,3, $p = 0,0001$).

Iz Grafikona 3. (procjena vlastite uspješnosti) vidimo da dvosmjerna analiza varijance MANOVA upućuje na postojanje statističke značajnosti eksperimentalnog efekta ($F = 9,51$, $p = 0,03$). Analiza upućuje na statističku značajnost efekta vremena ($F = 6,70$, $p = 0,01$) i interakcijskog efekta ($F = 5,63$, $p = 0,02$).

Procjena uspješnosti eksperimentalne skupine bila je inicijalno na nižoj razini od procjene kontrolne skupine (1,3, $p = 0,0001$), ali je u finalnom stanju iskazana statistički približno ista vrijednost u ovoj procjeni (2,4). U finalnom ispitivanju eksperimentalna se skupina približila inicijalnom stanju kontrolne skupine, ali još uvijek postoji statistički značajna razlika (1,4, $p = 0,047$). Postoji, logično, razlika između inicijalnog stanja eksperimentalne skupine i finalnog stanja kontrolne skupine (3,2, $p = 0,0001$). U procjeni uspješnosti eksperimentalna je skupina napredovala u odnosu na inicijalno stanje (3,4, $p = 0,0008$).

Iz Grafikona 4. (ocjena povijesti kao školskog predmeta) vidimo da dvosmjerna analiza varijance MANOVA upućuje na nepostojanje statističke značajnosti eksperimentalnog efekta ($F = 1,61$, $p = 0,21$). Analiza upućuje na statističku značajnost efekta vremena ($F = 90,76$, $p = 0,00$), ali nema statistički značajnog interakcijskog efekta ($F = 0,06$, $p = 0,81$).

Ocjena povijesti kao školskog predmeta, što se tiče potrebe i korisnosti te učenikove samostalnosti, približno je jednaka u obje skupine u inicijalnom ispitivanju, ali se statistički značajno snižuje u finalnom (1,2, $p = 0,0001$; 3,4, $p = 0,0001$). U finalnom stanju pogoršani su rezultati obje grupa u odnosu na inicijalno stanje suprotne grupe (1,4, $p = 0,0001$; 3,2, $p = 0,0001$).

Iz Grafikona 5. (procjena kvalitete nastave povijesti) vidimo da dvosmjerna analiza varijance MANOVA upućuje na nepostojanje statističke značajnosti eksperimentalnog efekta ($F = 3,73$, $p = 0,056$). Analiza upućuje na statističku značajnost efekta vremena ($F = 34,74$, $p = 0,00$), ali nema statistički značajnog interakcijskog efekta ($F = 3,55$, $p = 0,06$).

U inicijalnom stanju obje grupe podjednako procjenjuju kvalitetu nastave (Grafikon 5., 1,3), ali u finalnom ispitivanju u obje skupine procjena pada na nižu razinu, i to naglašenije u kontrolnoj skupini (1,2, $p = 0,0001$) nego u eksperimentalnoj (3,4, $p = 0,02$). Međutim, u finalnom stanju procjena kvalitete pala je niže u kontrolnoj nego u eksperimentalnoj skupini (2,4, $p = 0,0001$). Procjena eksperimentalne skupine niža je u finalnom stanju od procjene kontrolne skupine u inicijalnom stanju (1,4, $p = 0,0001$), a finalna procjena kontrolne skupine niža je od inicijalne eksperimentalne skupine (2,3, $p = 0,0001$).

Proveli smo detaljnu statističku analizu rezultata ankete (bipolarne skale) i uočili smo bitne razlike koje su nastale pod utjecajem eksperimentalnog faktora. Važno je uz sve to napomenuti da je taj faktor utjecao i na veću razinu znanja u učenika eksperimentalne skupine u odnosu na učenike kontrolne skupine ($x = 29,07$ odnosno $18,62$, a $t = 9,78$). Rezultati prikazani na Tablici 3., dobiveni su na temelju testa znanja koji je imao 39 zadataka, a pouzdanost mi je bila visoka i iznosila je 0,89. Test je bio sastavljen uz poštivanje nastavnog programa i nije ispitivao dodatno gradivo koje su usvojili učenici eksperimentalne skupine. Test su pisali učenici obje skupina pri kraju eksperimenta sredinom drugog polugodišta.

Tablica 3.

Rezultati finalnog testa znanja o hrvatskoj povijesti do 1526. (alfa = ,89)

Grupa	x	SD	t	p
Kontr.	18,63	5,44	9,78	0,001
Eksp.	29,07	5,42		

Postignuta visoka razlika u aritmetičkim sredinama inače je neuobičajena u didaktičkim eksperimentima. Međutim, poslije ovakvih neočekivano dobrih rezultata iskazala se potreba da se ustanovi povezanost izmijenjenih stavova u finalnom stanju s rezultatima testa znanja. Povezanost je prikazana posebno za obje grupe na Tablicama 4. i 5.

Tablica 4.

Korelacija rezultata testa znanja i pojedinih dijelova ankete u finalnom stanju (kontrolna grupa)

	Rezultat testa	Predmet	Nastavnik	Uspješnost	Korisnost	Nastava
Rezultat testa						
Predmet	0,33*					
Nastavnik	-0,51**	-0,11				
Uspješnost	0,04	-0,13	0,05			
Korisnost	-0,12	-0,10	0,10	-0,08		
Nastava	0,06	0,06	-0,09	0,23	-0,13	

** Korelacija je značajna na razini 0,01

* Korelacija je značajna na razini 0,05

Tablica 5.

Korelacija rezultata testa znanja i pojedinih dijelova ankete u finalnom stanju (eksperimentalna grupa)

	Rezultat testa	Predmet	Nastavnik	Uspješnost	Korisnost	Nastava
Rezultat testa						
Predmet	-0,003					
Nastavnik	-0,03	0,32*				
Uspješnost	0,58**	0,20	0,05			
Korisnost	-0,23	0,17	0,44**	-0,11		
Nastava	-0,02	0,20	-0,07	0,02	-0,01	

** Korelacija je značajna na razini 0,01

* Korelacija je značajna na razini 0,05

U Tablici 4. otkrivamo samo dvije korelacije za kontrolnu skupinu. Na razini 0,05 postoji razlika između rezultata testa i stava učenika prema predmetu, ali postoji i negativna korelacija na razini 0,01 između stava učenika prema nastavniku i rezultata testa.

U Tablici 5. postoje tri pozitivne korelacije. Na razini 0,01 postoji korelacija između rezultata testa i učenikove procjene uspješnosti te između procjene nastavnika i korisnosti predmeta. Na razini 0,05 postoji korelacija između procjene nastavnika i predmeta.

Interpretacija rezultata i zaključak

Prijeđimo na interpretaciju rezultata. Tablica 2. i grafikoni dokazuju da su pod utjecajem eksperimentalnog faktora nastale bitne promjene u nekim stavovima učenika prema nastavi povijesti, dok su u nekim stavovima isti pokazatelji zapaženi u obje grupe u inicijalnom i finalnom stanju, pa i onda kada su se rezultati pogoršali u finalnom stanju.

Tablica 2. nam pokazuje da su u inicijalnom stanju učenici eksperimentalne skupine imali niže rezultate u stavu prema predmetu i procjeni vlastite uspješnosti. Uzrok ovoj pojavi teško je protumačiti zbog složenih odnosa u cijelom odgojno-obrazovnom procesu. Međutim, u finalnom stanju učenici eksperimentalne grupe pod utjecajem eksperimentalnog faktora značajno su izmijenili stav prema predmetu u pozitivnom smislu.

Eksperimentalni faktor očito je utjecao i na stav učenika prema nastavniku i na procjenu kvalitete nastave. U kontrolnoj skupini u finalnom stanju pogoršan je stav učenika prema nastavniku, što je lako shvatiti kada znamo da je sredinom drugog polugodišta nastavnik opterećen problemom savladavanja gradiva,

3. Kakva je Tvoja samostalnost u učenju povijesti?

GOTOVO NIKAKVA	3	2	1	0	1	2	3	JAKO VELIKA
----------------	---	---	---	---	---	---	---	-------------

E) Ocijeni kvalitetu nastave povijesti. (Alfa = 0,762)

1. DOBRA	3	2	1	0	1	2	3	SLABA
----------	---	---	---	---	---	---	---	-------

2. DOSADNA	3	2	1	0	1	2	3	ZABAVNA
------------	---	---	---	---	---	---	---	---------

3. Što Ti se čini, koliko si naučio(la) iz povijesti u ovom razredu?

GOTOVO NIŠTA	3	2	1	0	1	2	3	JAKO MNOGO
--------------	---	---	---	---	---	---	---	------------

4. Koliko si sveukupno zadovoljan(a) nastavom povijesti?

UOPĆE NISAM ZA- DOVOLJAN(A)	3	0	1	0	1	2	3	IZUZETNO SAM ZADOVOLJAN(A)
--------------------------------	---	---	---	---	---	---	---	-------------------------------

5. Kakva je bila nastava povijesti?

NEKVALITETNA	3	2	1	0	1	2	3	KVALITETNA
--------------	---	---	---	---	---	---	---	------------

6. JASNA	3	2	1	0	1	2	3	NEJASNA
----------	---	---	---	---	---	---	---	---------

7. Je li se nastavnik služio dodatnim materijalima (grafofolije, dodatni materijal i dr.)?

NIKAD	3	2	1	0	1	2	3	VRLO ČESTO
-------	---	---	---	---	---	---	---	------------

LITERATURA:

HUFNAGEL, E., 1991. - O pedagoškom pojmu odgovornosti, *MO*, 2, 91-105.

MATIČEVIĆ, S., 1936. - Osnovi nove škole, u: N. Kujundžić - I. Marjanović, *Personalna pedagogija Stjepana Matičevića, Odabrani tekstovi s uvodnom studijom N. Kujundžića*, Zagreb, 1991.

NATIONAL STANDARDS for World History: Exploring Paths to the Present, Grades 5-12., Los Angeles, National Center for History in the School, University of California, 1994.

RENDIĆ MIOČEVIĆ, I., 1989. - *Didaktičke inovacije u nastavi povijesti*, Zagreb.

RENDIĆ MIOČEVIĆ, I., 1995. - Novi smjerovi nastave povijesti u osnovnoj školi, *RFFZd*, 21(34), 229-246.

RENDIĆ MIOČEVIĆ, I., 1996. - Američki standardi za svjetsku povijest, *Školske novine*, 20, Zagreb.

RENDIĆ MIOČEVIĆ, I., 1999. - *Poruke predaka - Problemski priručnik za II. razred gimnazije*, Zagreb.

RENDIĆ MIOČEVIĆ, I., 2000. - *U potrazi za hrvatskom kolijevkom*, Split.

ZAKARIJA, K., 1990. - Pedagoški optimizam i filozofski skepticizam, *Pedagogija - kreativna, kritička misao suvremene odgojne prakse*, *MO*, 1, 9-25.

Ivo Rendić-Miočević: INFLUENCE OF DIDACTICALLY DEVELOPED STANDARDS IN TEACHING CROATIAN HISTORY UP TO THE 16TH CENTURY ON ATTITUDES AND SUCCESS OF PUPILS

S u m m a r y

The author explains historiographical and didactical meaning of standards in teaching Croatian history until the 16th century in the second grade of the grammar school. A didactical experiment has proved that realisation of the standards in the programmed - problem-based learning influences the formation of new attitudes of pupils toward subject matter, teacher, evaluation of self-success, usefulness of the subject matter and teaching quality, in relation to the traditional education. In addition to the change of attitudes, pupils of the experimental group achieved far greater level of knowledge in the shorter period of time than the pupils of the control group.

The experiment has pointed out the need of essential changes in history teaching in Croatia.